

รายงานการประชุมผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้เห็นต่อโครงการวิจัย
เรื่อง การวิเคราะห์ต้นทุนระบบเฝ้าระวังในโรคป้องกันด้วยวัคซีนและต้นทุนส่วนเพิ่มการกำจัดโรคหัด
และหัดเยอรมันในประเทศไทย
วันศุกร์ที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2563 เวลา 13.00-16.00 น.
ณ ห้องประชุม 1 โครงการประเมินเทคโนโลยีและนโยบายด้านสุขภาพ

รายนามผู้เข้าร่วมการประชุม

1.	รศ. ดร. ภก.อาทร ธีรไพบูลย์	คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
2.	พญ.ภาวินี ดั่งเงิน	กองระบาดวิทยา กรมควบคุมโรค
3.	นพ.ชนินันท์ สนธิไชย	กองโรคป้องกันด้วยวัคซีน กรมควบคุมโรค
4.	คุณอารีย์ ม่วงสุขเจริญ	National Professional officer (Border and Migrant Health and EPI)
WHO Country Office for Thailand
5.	คุณวรรณภา ฉลอม	สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 1 เชียงใหม่
6.	คุณอัฐพงศ์ คงช่วย	สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสงขลา
7.	คุณเสรี ลำเมาะ	สำนักงานสาธารณสุขอำเภอสะบ้าย้อย
8.	คุณสรีตา มะโซะ	โรงพยาบาลสะบ้าย้อย
9.	คุณสุไรยา เจ๊ะเซ็ง	โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบาโหย
10.	ดร. ญ.พัทธรา สีนพวงศ์	โครงการประเมินเทคโนโลยีและนโยบายด้านสุขภาพ
11.	นายทรงยศ พิลาสันต์	โครงการประเมินเทคโนโลยีและนโยบายด้านสุขภาพ
12.	น.ส.ชนิดา เอกอัครรุ่งโรจน์	โครงการประเมินเทคโนโลยีและนโยบายด้านสุขภาพ

เริ่มประชุม 13.15 น.

นายทรงยศ พิลาสันต์ กล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมประชุมพร้อมทั้งชี้แจงวัตถุประสงค์ของการประชุม และนำเสนอโครงการวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์ต้นทุนระบบเฝ้าระวังในโรคป้องกันด้วยวัคซีนและต้นทุนส่วนเพิ่มการกำจัดโรคหัดและหัดเยอรมันในประเทศไทย (รายละเอียดในเอกสารประกอบการประชุม) ซึ่งที่ประชุมมีข้ออภิปรายร่วมกัน ดังนี้

1. ที่มาและความสำคัญ

ที่ประชุมสอบถามถึงความเป็นมาและความสำคัญของการนำผลการศึกษาจากโครงการวิจัยนี้ไปใช้ประโยชน์ ตัวแทนจากแหล่งทุน (World Health Organization: WHO) ชี้แจงว่า เริ่มแรก WHO มีความสนใจที่จะศึกษาโรคโปลิโอ แต่หลังจากดำเนินการสำรวจเบื้องต้นผ่านกระบวนการพัฒนาแบบสอบถาม พบว่ายังมีช่องว่างของข้อมูลและความไม่น่าเชื่อถือในการกำจัดกวาดล้างโรคหัดและหัดเยอรมัน จึงได้ประสานไปยังผู้ที่ทำงาน

1 เกี่ยวข้องกับโครงการกำจัดกวาดล้างโรคหัดและหัดเยอรมันตามพันธะสัญญานานาชาติใน 2 ประเทศ ได้แก่ เนปาล
2 และไทย สำหรับประเทศไทยนั้น WHO วางแผนที่จะศึกษาระบบการจัดการและจัดสรรงบประมาณในการ
3 ดำเนินงานระบบเฝ้าระวัง เพื่อนำไปเป็นต้นแบบและเตรียมความพร้อมให้แก่ประเทศต่างๆ ที่จะดำเนินการกวาด
4 ล้างโรคหัดและหัดเยอรมัน อย่างไรก็ตาม คณะทำงานในประเทศไทย (กรมควบคุมโรค) เล็งเห็นว่าการดำเนินการ
5 ของโครงการวิจัยควรจะทำให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อนานาชาติและประเทศไทยเองด้วย จึงได้ลงพื้นที่สำรวจร่วมกับ
6 ทาง WHO และพบว่าประเทศไทยยังมีช่องว่างในเรื่องการกวาดล้างโรคหัดและหัดเยอรมัน ซึ่งการดำเนินงานของ
7 ประเทศใกล้เคียงบรรลุเป้าหมายแต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จ รวมทั้งประเทศไทยมีระบบฐานข้อมูลเพื่อเฝ้าระวังโรค
8 หัดและหัดเยอรมัน ซึ่งเป็นระบบรายงานการระบาดเฉพาะโรคเพิ่มเติมจากระบบรายงาน 506 นอกจากนี้ การ
9 ดำเนินการเพื่อเฝ้าระวังโรคหัดและหัดเยอรมันในประเทศไทยยังน่าสนใจเพราะแตกต่างจากประเทศเนปาลที่
10 ดำเนินการโดย WHO ทั้งหมด ในขณะที่ประเทศไทยกระทรวงสาธารณสุขเป็นผู้ดำเนินการเฝ้าระวังโรคหัดและหัด
11 เยอรมันทั้งหมด จึงทำให้เป็นที่มาของการศึกษาต้นทุนการเฝ้าระวังโรคหัดและหัดเยอรมันในประเทศไทย

12 2. การกำจัดโรคหัดและหัดเยอรมันในประเทศไทย

13 ที่ประชุมได้ร่วมกันให้ข้อมูลสถานการณ์การกำจัดโรคหัดและหัดเยอรมันในประเทศไทย ดังต่อไปนี้

- 14 ● การกำจัดโรคหัดและหัดเยอรมันในประเทศไทยประกอบไปด้วย 3 ส่วนที่สำคัญ คือ ระบบเฝ้าระวังโรค
15 การให้วัคซีน และการตรวจหาเชื้อในห้องปฏิบัติการ
- 16 ● กิจกรรมการเฝ้าระวังโรคหัดและหัดเยอรมันขึ้นอยู่กับความครอบคลุมของวัคซีน ในกรณีพื้นที่ที่มีความ
17 ครอบคลุมของวัคซีนสูงต้นทุนในการดำเนินการเฝ้าระวังจะน้อย ในทางกลับกันหากเป็นพื้นที่ที่มีความ
18 ครอบคลุมของวัคซีนต่ำ จะส่งผลให้ต้องใช้ทรัพยากรมากขึ้น หรือมีต้นทุนสูง ดังนั้น ระบบเฝ้าระวังโรคจึง
19 เชื่อมโยงกับระบบการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ประชาชนค่อนข้างมาก
- 20 ● กลุ่มผู้ใหญ่ที่ไม่ได้รับวัคซีน (อายุมากกว่า 20 ปีขึ้นไป หรือผู้ที่เกิดหลังปีพ.ศ. 2527) เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้
21 เกิดการระบาดของโรคหัดและหัดเยอรมันในประเทศไทย หากต้องการกำจัดโรคหัดจำเป็นต้องฉีดวัคซีนใน
22 กลุ่มดังกล่าวนี้ ซึ่งจะต้องใช้งบประมาณค่อนข้างมากเพื่อจัดหาวัคซีนและฉีดให้แก่ประชากรกลุ่มนี้
23 (ประมาณหลายสิบล้านคน) ฉะนั้นการกำหนดแนวทางให้แก่ระบบเฝ้าระวังโรคจึงมีความสำคัญต่อการ
24 กำจัดโรคหัดและหัดเยอรมันในประเทศไทย
- 25 ● สำหรับ case definition ในระบบเฝ้าระวังโรคหัดและหัดเยอรมัน ผู้เชี่ยวชาญระดับโลกให้คำแนะนำว่า
26 ควรเป็นผู้ป่วยที่มีไข้และออกผื่น แต่หากใช้ case definition ดังกล่าวในประเทศไทยจะเจอ case
27 ค่อนข้างเยอะ จึงมีคำแนะนำเพิ่มเติมว่าควรฉีดวัคซีนจนครอบคลุมกลุ่มประชากรที่มีความเสี่ยงเป็นโรคหัด
28 และหัดเยอรมันในอนาคต จากนั้นจึงเริ่มดำเนินการเฝ้าระวังตาม case definition ที่เป็นมาตรฐานสากล

อย่างไรก็ตาม การฉีดวัคซีนมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ เพราะจำเป็นต้องใช้งบประมาณสูง ประเทศไทยไม่มีการสนับสนุนวัคซีนจากหน่วยงานภายนอกอย่างเช่นในประเทศอินโดนีเซียหรืออินเดีย

- ประเทศไทยพบว่าความครอบคลุมของวัคซีนมี MMR มากกว่า 90% และข้อมูลการระบาดของโรคหัดและหัดเยอรมันส่วนมากพบในกลุ่มผู้ใหญ่ที่ไม่ได้รับวัคซีน กรณีการระบาดของเด็กส่วนใหญ่มาจากต่างชาติหรือตามขอบชายแดนที่ไม่ได้รับวัคซีนมาตั้งแต่ต้นทาง อย่างไรก็ตามสถานการณ์ที่กล่าวมาข้างต้นจะแตกต่างกันออกไปในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศ ที่ส่วนใหญ่เป็นการระบาดในเด็กไทยเนื่องจากมีความครอบคลุมของวัคซีนต่ำกว่าพื้นที่อื่น
- การเฝ้าระวังโรคหัดและหัดเยอรมันจะเน้นไปยังประชากรที่มีความเสี่ยงสูง เช่น กลุ่มผู้ใหญ่ที่ไม่เคยได้รับวัคซีน และสถานที่ที่มีการอยู่รวมกันของประชากรจำนวนมากในพื้นที่ที่จำกัด เช่น ค่ายทหาร และเรือนจำ

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับระบบเฝ้าระวังโรคหัดและหัดเยอรมัน

ทีมวิจัยสอบถามเกี่ยวกับการทำงานของ WHO ในระบบเฝ้าระวังโรคหัดและหัดเยอรมันในประเทศไทย ตัวแทนจาก WHO ชี้แจงว่า ในประเทศไทย WHO ไม่ได้อยู่ในส่วนของภาคปฏิบัติ แต่ทำหน้าที่ติดตามและรายงานข้อมูลการเฝ้าระวังโรคหัดและหัดเยอรมันของกรมควบคุมโรคเป็นรายสัปดาห์ให้กับองค์การอนามัยโลก สำนักงานใหญ่ นอกจากนี้ทีมวิจัยได้สอบถามเกี่ยวกับการทำงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ตัวแทนจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลชี้แจงว่า ในทุกหมู่บ้านจะมี อสม. ซึ่งมีจำนวนเฉลี่ยตามความหนาแน่นของประชากร ส่วนใหญ่ อสม. จะทำหน้าที่ในการเฝ้าระวังคนไข้ที่มีอาการเจ็บป่วย (ตาม case definition) หรือติดตามผู้ป่วยที่ได้รับอนุญาตให้ออกจากโรงพยาบาลหลังรับการรักษา รวมถึงการติดตามประชาชนให้เข้ามารับวัคซีน เนื่องจากอสม. เป็นคนในพื้นที่และมีความใกล้ชิดกับคนในหมู่บ้านจึงมีรายละเอียดเป็นอย่างดีทำให้ช่วยต่อการติดต่อประสานงานต่างๆ โดย อสม. จะผ่านการอบรมรวมถึงประชุมพบปะกันทุกเดือน อบรมเพื่อส่งเสริมศักยภาพในการทำงานของ อสม. จะดำเนินการโดยองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.)

4. พื้นที่เป้าหมายของการศึกษา

หลังจากรับทราบข้อมูลสถานการณ์ของโรคหัดและหัดเยอรมันจากที่ประชุม ทีมวิจัยคาดว่าการศึกษาครั้งนี้จะใช้เลือกพื้นที่แบบเฉพาะเจาะจง (purposive selection) โดยจากขนาดของปัญหา หรือการระบาดของโรคหัดและหัดเยอรมัน ได้แก่

4.1 พื้นที่ที่พบการระบาด (พื้นที่สีแดงตามแผนที่การระบาด) นักวิจัยจะเลือกศึกษาพื้นที่ภาคใต้ที่มีบริบทแตกต่างจากพื้นที่อื่น (ในแง่ของภาษาและศาสนา) และพื้นที่ทางภาคเหนือ ซึ่งมีการระบาดตามขอบชายแดนในกลุ่มของเด็กชาวเขา และแรงงานต่างด้าวที่ทำงานในโรงงาน รวมถึงอาจเพิ่มเติมในส่วนในพื้นที่ภาคตะวันออก ที่พบการระบาดในค่ายหรือโรงเรียนทหาร โดยในแต่ละพื้นที่ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงต้นทุนจากการระบาดในบริบทที่ต่างกันไป

4.2 พื้นที่ที่มีการระบาดน้อยหรือไม่มีเลย (พื้นที่สีเหลืองหรือสีขาวตามแผนที่การระบาด) การศึกษาในพื้นที่เหล่านี้ซึ่งสามารถสะท้อนถึงต้นทุนของการบำรุงรักษาระบบการเฝ้าระวังโรค (maintain) และสามารถอ้างได้ว่าเป็นพื้นที่ที่สามารถดำเนินการเฝ้าระวังโรคได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามที่ประชุมได้ขอให้ทีมวิจัยตรวจสอบความถูกต้องของพื้นที่ที่เป็นสีขาว ซึ่งอาจไม่ได้หมายถึงไม่มีการระบาดของโรคหัดและหัดเยอรมัน แต่อาจเป็นพื้นที่ที่ประสบปัญหาการเชื่อมต่อข้อมูลกับส่วนกลาง ทำให้แสดงผลว่าไม่พบการระบาด

นอกจากนี้ ที่ประชุมเสนอให้พิจารณาเลือกพื้นที่ที่มีความครอบคลุมของวัคซีนทั้งสูงและต่ำ เนื่องจากมีผลกับกิจกรรมการเฝ้าระวังโรคหัดและหัดเยอรมันตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น และในการนี้ ทีมวิจัยจะพิจารณาเพิ่มเติมในส่วนของพื้นที่ที่มีการบริหารจัดการตนเอง และมีการเคลื่อนย้ายของประชากรค่อนข้างสูง ได้แก่ พื้นที่กรุงเทพมหานคร และพัทยา

5. การวัดผลลัพธ์ของการเฝ้าระวังโรคหัดและหัดเยอรมันในประเทศไทย

ที่ประชุมให้ข้อคิดเห็นสำหรับประเทศไทย การวัดผลลัพธ์ของการเฝ้าระวังโรคหัดและหัดเยอรมันอาจจะพิจารณาเป็นจำนวนผู้ป่วยที่ได้รับวินิจฉัย ตรวจสอบและการรักษา ซึ่งในกลุ่มนี้สามารถสะท้อนต้นทุนการดูแลคนไข้ (case management) หรือจำนวนผู้เสียชีวิตจากการระบาดของโรค ซึ่งจะวัดผลลัพธ์ดังกล่าวนี้ได้เฉพาะกรณีของพื้นที่ที่มีการระบาด (พื้นที่สีแดง) อย่างไรก็ตาม ทีมวิจัยชี้แจงว่าต้องทำการทบทวนรายละเอียดของกิจกรรมต่างๆ อีกครั้งก่อนจัดประชุมผู้เชี่ยวชาญเพื่อหาข้อสรุปต่อไป

6. การดำเนินการของโครงการวิจัย

หลังจากรับทราบข้อมูลต่างๆ และข้อเสนอแนะจากที่ประชุม ทีมวิจัยสามารถสรุปได้ว่าการดำเนินการให้บรรลุตามเป้าหมายของโครงการกำจัดการกวาดล้างโรคหัดและหัดเยอรมันตามพันธะสัญญานานาชาติ ซึ่งกำหนดว่าในปี 2020 ต้องมีอุบัติการณ์ไม่เกิน 1 ต่อประชากรล้านคน และไม่มีการติดเชื้อภายในประเทศ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการเฝ้าระวังโรคหัดและหัดเยอรมันเท่านั้น แต่ยังรวมถึงกิจกรรมอื่นๆ เช่น ความครอบคลุมของวัคซีนและการสื่อสารสาธารณะ ดังนั้นเพื่อประโยชน์ของประเทศไทย ขอบเขตของการศึกษาควรต้องครอบคลุมกิจกรรมอื่นๆ ที่ไม่ใช้การเฝ้าระวังโรคเพียงอย่างเดียว ทีมวิจัยจึงวางแผนดำเนินงานในอนาคต ดังต่อไปนี้

- ทีมวิจัยจะดำเนินการศึกษาเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในข้อที่ 1 โดยจะเป็นการวิเคราะห์ต้นทุนของสถานการณ์ในปัจจุบัน ที่ไม่ได้มีเพียงแค่ระบบเฝ้าระวัง แต่จะครอบคลุมระบบในภาพรวมที่ดำเนินการเพื่อกำจัดหัดและหัดเยอรมันในประเทศไทย ซึ่งขั้นต่อไปทีมวิจัยต้องกำหนดกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในระบบและนำไปใช้ในการประชุมผู้เชี่ยวชาญครั้งต่อไป เพื่อหาข้อสรุปสำหรับกิจกรรมที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงานจริง ในการศึกษาต้นทุนการเฝ้าระวังโรคจะใช้ทุนวิจัยที่จากองค์การอนามัยโลก ส่วนขอบเขตที่มีการขยายเพิ่มเติมทีมวิจัยจะพัฒนาโครงร่างวิจัยใหม่และค้นหาแหล่งทุนต่อไป

- การศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คือ การศึกษาต้นทุนส่วนเพิ่มเพื่อกำจัดโรคหัดและหัดเยอรมันในประเทศไทย จำเป็นต้องศึกษาผลการดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ที่ผ่านมาในประเทศไทยเพื่อวิเคราะห์อุปสรรคและปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสำเร็จ และค้นหากิจกรรมที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายได้ จากนั้นจึงศึกษาต้นทุนส่วนเพิ่มได้ ดังนั้นทางทีมวิจัยจะพัฒนาโครงร่างวิจัยที่รวมการศึกษาเชิงคุณภาพ (qualitative method) ด้วย อย่างไรก็ตาม สำหรับการศึกษาที่ได้รับทุนวิจัยจากองค์การอนามัยโลกนี้จะใช้วิธีการตั้งสมมุติฐานและประมาณการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการเฝ้าระวังโรคหัดและเยอรมันในประเทศไทย เปรียบเทียบระหว่างสถานการณ์จริงและเป้าหมายที่ต้องการกำจัดโรคหัดและหัดเยอรมัน เพื่อหาต้นทุนส่วนเพิ่มที่จะทำให้ประเทศบรรลุเป้าหมายในการกำจัดโรคหัดและหัดเยอรมัน

เบื้องต้นทีมวิจัยจะนำข้อสรุปที่ได้จากการประชุมครั้งนี้ไปเสนอกับองค์การอนามัยโลก สำนักงานใหญ่ ซึ่งเป็นแหล่งทุนของการศึกษานี้ เพื่อเจรจาขยายขอบเขตของการศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาประเทศไทย และจะพิจารณาค้นหาแหล่งทุนอื่นๆ ในประเทศต่อไป

ปิดประชุมเวลา 15.30 น.

.....
(นางสาวชนิดา เอกอัครรุ่งโรจน์)
ผู้บันทึกรายงานการประชุม

.....
(นางสาวชุติมา คำดี)
ผู้ตรวจรายงานการประชุม